

Felles innspill fra KS, FN-sambandet og UN Global Compact Norge

FN-sambandet, KS og UN Global Compact Norge representerer henholdsvis sivilsamfunn, kommunesektoren og næringslivet i det norske samfunnet. Med ulike innganger til bærekraftsagendaen er vi samstemte i behovet for tydeligere målsetninger, helhetlig koordinering og raskere tiltak. Vårt felles innspill må leses som et første bidrag i en bred involveringsprosess i arbeidet med ny nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene.

Styrket styringssystem for bærekraftsagendaen

Bærekraftsagendaen krever samarbeid på tvers av sektorer, politikkområder og forvaltningsnivåer, noe [Stortingsmelding 40- Mål med mening](#) sier tydelig. Videre peker den på sentrale utfordringer i Norge, og sier at "kortsiktige økonomiske og politiske hensyn vil ofte fortrenge beslutninger med lengre perspektiver. Offentlige budsjetter er tilpasset sektorinndelingen og i liten grad tilpasset arbeidet med å nå bærekraftsmålene."

Dette er sentrale utfordringer som ble påpekt av [Riksrevisjonens undersøkelse](#) om styring av og rapportering på den nasjonale oppfølgingen av bærekraftsmålene. Vi mener at stortingsmeldingen Mål med mening ikke har medført betydningsfulle endringer på disse områdene. Vi mener det er avgjørende at den nye stortingsmeldingen diskuterer og legger frem løsninger som styrker den helhetlige koordineringen av det sektorovergripende arbeidet med bærekraftsagendaen. Regjeringen bør se til andre lands organisering og styringsstrukturer. Klimautvalget 2050 har sett til et utvalg lands styringssystemer for klima. [Forum for utvikling og miljø](#) har sett på et utvalg lands organisering av bærekraftsarbeidet.

Helhetlig koordineringsansvar

FN-sambandet, KS og UN Global Compact Norge mener flere av anbefalingene fra [Klimautvalget 2050](#) er relevante for den bredere bærekraftsagendaen. Særlig må bærekraftspolitikken understøttes av et beslutningssystem som er bedre tilpasset målet om en helhetlig omstilling og implementering av bærekraftsmålene. Vi er enige med klimautvalget som skriver at sektorprinsippet kan gjøre det vanskelig å håndtere sektorovergripende problemstillinger fordi ingen tar ansvar for helheten. Vår erfaring, som også påpekt av [Direktoratet for forvaltning og økonomistyring](#), er at samordningsdepartementer generelt har lite gjennomslag fordi sektorprinsippet står så sterkt. Det er behov for at bærekraftsagendaen forplikter regjeringens helhetlige arbeid, og koordineres på tvers av sektordepartementene.

Stortingsmeldingen og handlingsplanen må bli førende for nasjonal politikk, og den må se helhetlig på samspillet mellom stat, kommunesektor, næringsliv og sivilsamfunn.

Dimensjonene av bærekraft

Bærekraftsagendaen består av 17 overordnede mål og 169 delmål. Den tar sikte på å oppnå bærekraftig utvikling, som betyr at vi skal kunne møte dagens behov uten å ødelegge mulighetene for kommende generasjoners behov. Dessverre evner ikke den foregående stortingsmeldingen godt nok å vise sammenhengen mellom de tre dimensjonene av bærekraft: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Det er nettopp samspillet mellom disse dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. Den forrige meldingen var ikke tilstrekkelig tydelig på dette. Det er viktig at en løsning på et problem ikke går på bekostning av de andre dimensjonene. Derfor må vi vurdere de tre dimensjonene i alle tiltak.

Måling av utfordringene og tiltakene

Det er avgjørende å prioritere måling i en ny stortingsmelding om bærekraftsmålene, slik at man kan levere effektive tiltak. Det pågående arbeidet med nasjonale målepunkter er et bra initiativ. Indikatorbasert rapportering er en viktig del av arbeidet med FNs bærekraftsmål, og tilgang til etterprøvbare statistikk er en forutsetning for å kunne måle framdriften i arbeidet. Det er også et arbeid som foregår internasjonalt. De nasjonale målepunktene som prioriteres må vise effekten av tiltak og i større grad resultater på lokalt og regionalt nivå. Hvis vi ikke måler utfordringene for å oppnå bærekraftsmålene og tiltakenes effekt, har vi en bekymring for at mange tiltak kan bli nedprioritert. Vi trenger å få et grunnlag som vil gi oss felles forståelse og tiltak som vil sikre oss bærekraftig utvikling. Da må måling prioriteres.

Retningsvalg: dilemmaer og verdivalg

Den foregående stortingsmeldingen og [regjeringens rapportering til Stortinget](#) sier lite om dilemmaer eller avveininger av de ulike målene og prioriteringer mellom dem. Vi er glade for at KDD ønsker en samtale om dette for den nye meldingen. Bærekraftsmålene er gjensidig avhengige, og handlinger innenfor ett mål kan påvirke andre mål på ulike måter, både positivt og negativt. De tre dimensjonene av bærekraft klima og miljø, økonomi og sosiale forhold må gjennomsyre hele meldingen for å sikre at våre tiltak flytter Norge nærmere målene og delmålene. Stortingsmeldingen må ta noen overordnede verdi- og retningsvalg som må bli førende for videre avveininger i dilemmaer. Det er videre viktig at dette ikke bare er retorisk, men faktisk blir rammen rundt all politikk som legger premisser for konkrete tiltak på tvers av sektorene. Norsk måloppnåelse må også sees i en global sammenheng slik at ikke våre nasjonale tiltak ødelegger for andre lands måloppnåelse. Da vil tiltakene ikke lengre ende opp med å bli bærekraftige. Under følger noen hoveddilemmaer vi mener det er avgjørende å ta konkret stilling til.

Hva våre tiltak gjør i andre land

Det er viktig for Norge å ikke bare fokusere på egne utfordringer, men også vurdere hvordan våre tiltak påvirker andre land. Landegrensene spiller ingen rolle når det gjelder bærekraft i verden. Vi må se utover vår egen norske situasjon og ta hensyn til konsekvensene våre tiltak kan ha andre steder. I statusrapporten for bærekraftsmålene 2023 skrev Island om "spillover effects" for å vise hvor viktig samstemt politikk er og utfordringer med nasjonale tiltak som går utover andres lands mulighet til å nå sine mål. Våre tiltak som endrer andre lands mulighet til å nå sine bærekraftsmål må få sterkere plass i meldingen.

Det kan være vanskelig å kontrollere hele forsyningskjeden, spesielt når det er mange involverte parter. På området sosial bærekraft og menneskerettigheter er åpnehetsloven et viktig tiltak knyttet til næringslivets ansvar i forsyningskjedene. Kommende EU-regelverk, som åpnehetsdirektivet (CSDDD) og bærekraftsrapporteringsdirektivet (CSRD) vil stille krav til forsyningskjeder innen klima, miljø og natur.

Norge må integrere denne delen av bærekraftsarbeidet i den nye bærekraftsmeldingen. I "[Sustainable Development Report 2023](#)" ble Norge rangert som nummer 154 av 166 land i undersøkelsen på "spillovereffekten", på grunn av skadene våre tiltak påfører andre land. Rapporten har sine utfordringer, men den indikerer at Norge har problemer med tiltak som påvirker andre negativt, og disse problemene må tas med i den nye stortingsmeldingen. Tiltak i Norge må oppveies mot hva våre tiltak gjør i andre land.

Vekst og vern

Et sentralt spørsmål fremover er hvordan vi balanserer utnyttelsen av naturressurser med bevaringen av økosystemer og biologisk mangfold. Norge har et høyt forbruk av energi, materialer og areal, som bidrar til utslipp og forsøpling globalt og i Norge. Samtidig står kommuner ovenfor vanskelige valg mellom arealbruk til for eksempel næringsutvikling og vern av det samme arealet. Norge har signert naturavtalen fra 2022 og vi må ta en større del av ansvaret for bevaring av natur og biologisk mangfold her til lands. Stortingsmeldingen om bærekraftsmålene og den varslede stortingsmeldingen om natur må sees i sammenheng og underbygge hverandre.

Utslippskutt og omstilling til et lavutslippssamfunn

Norge er blant de landene i verden som har høyest utslipp per innbygger, og er sterkt avhengig av olje- og gassindustrien. Norge har forpliktet seg til å kutte utslippene med minst 50 prosent innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå, og være klimanøytralt innen 2050. Klimautvalget 2050 viser med all mulig tydelighet at Norge med dagens politikk ikke er i rute til å nå klimamålene. Utslippene har siden 1990 [gått ned med 4,6 prosent](#). Vi er enige med utvalget som fastslår at man må se på hvor vi skal i 2050 og hvilke utslipp vi da kan sitte igjen med.

Fortsatt økt forbruk og sirkulærøkonomi

Norge har en høy levestandard, men også et høyt forbruk. Det er høyt også i forhold til andre land med høy levestandard. Norges forbruk bidrar til vår [store negative påvirkning](#) på andre lands evne til å oppfylle målene. Å gå fra lineærøkonomi til sirkulærøkonomi krever dype omstillingsprosesser i nærings- og arbeidslivet, og i samfunnet mer generelt. Fokuset må flyttes fra enkeltbedrifter til næringer og fra individ til hvordan samfunnet som helhet skal drive omstillingen. En mer ressurseffektiv produksjon er ikke tilstrekkelig; det må være en omlegging til en økonomi som forholder seg til planetens tålegrenser og bidrar til å fremme sosial rettferdighet, gjennom blant annet å sørge for at omstillingen bidrar til å skape gode og anstendige jobber.

Det vises til konkrete innspill fra Topplederforumets medlemmer etter [møtet om sirkulærøkonomi](#) 26.05.23. Vi mener at det viktigste grepet regjeringen må ta i en ny handlingsplan er å sette tydelige overordnede og politiske mål for sirkulærøkonomi i Norge. Utover konkrete mål må det, som fremhevet for bærekraftsagendaen generelt, skisserer tydelige strukturer for beslutningstaking og implementering av målene, samt hvordan berørte grupper i samfunnet, som blant annet partene i arbeidslivet, skal involveres. Dette er avgjørende for å sikre bred demokratisk forankring for omstillingen til en sirkulær økonomi.

Ressursknapphet og prioriteringer

Norge har begrensede ressurser og tilgang til energi, areal, kompetanse m.m. Klimautvalget viser til at veikart, handlingsplaner m.m. for ulike sektorer i praksis forutsetter ubegrensede tilgjengelige ressurser. Dette viser at man ikke på overordnet nivå har evnet å avveie hensyn og ta de nødvendige veivalgene vi må ta. Regjeringen og stortinget må ta noen reelle valg som blir førende for hvordan disse begrensede ressursene skal benyttes.

Urfolks rettigheter

Norge står i en særstilling blant landene i Nord-Europa med tanke på urfolks rettigheter, særlig samiske, i møte med behovet for arealutnyttelse til fornybar energiproduksjon, opprustning av strømnettet, gruvedrift og annet. Fosen-saken har vist at urfolk må inkluderes bedre i beslutningsprosesser, og hvordan slike utfordringer skal håndteres fremover bør drøftes.

Delmål - tiltak og effekt

Bærekraftsmålene og delmålene utgjør en helhet, og det er viktig å prioritere alle målene, delmålene og arbeidet med de tre dimensjonene i meldingen. Selv om det er mulig å omtale enkelte delmål mer detaljert, bør det ikke bety at andre delmål blir utelatt fra meldingen.

Norge står overfor spesielle utfordringer når det gjelder mål 12 (ansvarlig forbruk og produksjon), mål 13 (stoppe klimaendringene), mål 15 (livet på land) og mål 2 (utrydde sult) [står det i SDG-rapporten](#). Disse målene bør derfor særlig omtales i den kommende stortingsmeldingen.

En forbedring fra den forrige stortingsmeldingen er å få alle delmålene og sikre at de blir målt grundig, både når det gjelder utfordringene og tiltakene for hvert delmål. Det er også viktig å inkludere konkrete tiltak som kan bidra til å nå hvert delmål.

Mange delmål ble behandlet overfladisk i den forrige meldingen. Et eksempel på dette er delmål 4.7 som handler om kunnskap om bærekraftig utvikling. Det ble ikke foreslått nye tiltak for å nå dette delmålet, og de målepunktene som ble brukt var begrensede som ikke inneholdt alle delene av delmålet.

En ny stortingsmelding om bærekraftsmålene må kunne vise reell effekt. Målepunktene som utvikles bør i størst mulig grad demonstrere virkningen av tiltakene og synliggjøre resultater på lokalt og regionalt nivå for alle delmålene.

Mobilisering og felles innsats

For å nå disse bærekraftsmålene krever det at vi alle tar ansvar og bidrar med vår innsats. Vi trenger hele samfunnet for å få de store endringene vi trenger for å nå bærekraftsmålene, og derfor spiller mobilisering og felles innsats en stor rolle i å øke engasjementet for bærekraftsmålene i Norge.

En viktig faktor for å øke engasjementet er å øke kunnskapen om bærekraftsmålene og hva de innebærer. Som nevnt i [langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032](#), trenger vi mer kunnskap om hvordan vi skal ivareta samfunnets, miljøets og økonomiens interesser i den pågående grønne omstillingen.

For å sikre bred deltakelse i arbeidet med å utarbeide en ny stortingsmelding for bærekraftsmålene, er det viktig å involvere samfunnet som helhet. Dette kan oppnås ved å arrangere workshops, debatter og seminarer der ulike aktører kan møtes og diskutere bærekraftige løsninger og tiltak. Gjerne lokalt over hele landet. Både private og offentlige aktører bør delta, og det er avgjørende å ha en tverrfaglig tilnærming for å sikre at alle aspekter av målene blir ivaretatt.

Felles innsats blir lettere når innbyggere, bedrifter og kommuner får se at myndighetene også jobber mot de samme målene. Det er derfor viktig at statlige tiltak og forslag går hånd i hånd med kunnskap om hvordan vi kan endre personlige livsstiler. Dette vil styrke folks evne til å gjøre endringer når de ser at myndighetene er en del av arbeidet.

Til slutt, en viktig faktor for felles innsats og mobilisering er bevisstgjøring og informasjonsdeling. Vi må få frem viktigheten av å jobbe felles mot bærekraftsmålene, både for samfunnets fremtid, men også for individets egen del. Informasjon om muligheter, tiltak og suksesshistorier bør spres for å motivere flere til å ta tak og bidra til en bærekraftig fremtid.